

УДК 94(477.83/.86=411.16)"19"

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.06.1456>

ЄВРЕЙСЬКЕ НАСЕЛЕННЯ ГАЛИЧИНИ В МЕМУАРАХ ІВАНА МАКУХА

Назар ВАСЬКІВ

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8140-0166>

кандидат історичних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра світової історії модерного часу,
вул. Університетська, 1, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: nazarvask@gmail.com

Проаналізовано становище єврейського населення Галичини у спогадах відомого громадсько-політичного діяча, адвоката Івана Макуха (1872—1946). Охарактеризовано його сприйняття єврейської громади крізь призму її економічної ролі в умовах міжнаціонального розмаїття краю. Простежено оцінки щодо особливостей формування українсько-єврейської політичної взаємодії під час виборів до представницьких органів влади. З'ясовано реакції І. Макуха на умови життя євреїв у період націонал-соціалістичної окупації українських земель.

Досліджувана проблема має наукову актуальність, оскільки розширює розуміння становища єврейського населення Галичини та особливостей українсько-єврейського співжиття в першій половині ХХ ст. Метою статті є комплексний аналіз єврейського питання у мемуарах І. Макуха. Джерелами є спогади І. Макуха, Рубена Фана, Осипа Назарука, Осипа Клодницького, матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Львові, Архіву ЗУНР у Римі, а також низка тогочасних періодичних видань. Об'єктом дослідження є єврейське населення Галичини, а предметом — ставлення до євреїв та їхньої ролі у суспільстві крізь призму міжнаціональної взаємодії у спогадах І. Макуха.

Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму та об'єктивності з використанням порівняльного методу, контент-аналізу, синтезу, систематизації, кількісно-статистичного та узагальнення.

Ключові слова: єврейське населення, І. Макух, мемуари, Галичина, українсько-єврейські взаємини.

Nazar VASKIV

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8140-0166>

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,

Ivan Franko National University of Lviv,

Department of World Modern History,

1 Universytetska Street, Lviv, Ukraine, 79000,

e-mail: nazarvask@gmail.com

THE JEWISH POPULATION OF GALICIA IN THE MEMOIRS OF IVAN MAKUKH

Introduction. A historical understanding of interethnic relations in Galicia was an essential element of the state-building vision of Ukrainian public and political figures in the first half of the twentieth century. Their analyses laid the groundwork for socio-political, economic and cultural interaction among the various nationalities of the Habsburg Monarchy.

Problem Statement. The «Jewish question» became particularly pressing at the turn of the nineteenth and twentieth centuries. Legislative reforms, rapid social integration processes, the intensification of antisemitic sentiment across Europe and the emergence of modern identities (Zionists, assimilationists, Orthodox, socialists, etc.) compelled Galician political actors to develop models for engaging or opposing the region's Jewish population. The constructive dimension of these efforts lay in an attempt to critically and comprehensively reflect on the historical experience of Ukrainian-Jewish coexistence and to define clear prospects for the advancement of bilateral relations. A notable contribution in this regard was made by the prominent public and political figure, lawyer Ivan Makukh.

Purpose of the Article is to provide a comprehensive analysis of the Jewish population of Galicia as reflected in the memoir legacy of I. Makukh.

Methodological Framework. The study is grounded in the principles of historicism and objectivity. It applies comparative analysis, content analysis, synthesis, systematization, quantitative and statistical methods, and generalization to examine the source material.

Results. The analysis enables a reconstruction of I. Makukh's views on the Jewish population of Galicia. His personal experience of growing up in a multiethnic environment shaped a coherent and consistent view on the status of Galician Jewry and the broader dynamics of Ukrainian-Jewish coexistence. This position remained stable and unchanged throughout his life.

Conclusion. The memoirs of I. Makukh represent a valuable source for understanding the condition of the Jewish population and the nature of interethnic relations in Galicia. They complement the broader corpus of writings by leading Ukrainian public and political figures, and underscore the enduring significance of interethnic dialogue rooted in tolerance. As such, I. Makukh's reflections offer a clear articulation of both existing and prospective models for Ukrainian-Jewish coexistence.

Keywords: Jewish population, Ivan Makukh, memoirs, Galicia, Ukrainian-Jewish relations.

Вступ. У другій половині XIX — на початку XX ст. єврейське населення займало важливе місце у суспільно-політичному, соціально-економічному та культурному житті Галичини. Цьому сприяла законодавча лібералізація в монархії Габсбургів, внаслідок чого відбулася швидка інтеграція євреїв у міжнаціональний простір краю. Варто зауважити, що для активного поступу галицьких юдеїв не існувало протидії з боку українського населення. Навпаки, українці та євреї взаємодіяли на ґрунті толерантного співжиття. Це, своєю чергою, уможливило політичну співпрацю між обома народами під час виборчих кампаній до представницьких органів влади.

Єврейська тематика та українсько-єврейські відносини в публіцистичній спадщині І. Макуха до цього не були предметом спеціального наукового аналізу. Досліджувана проблема має наукову *актуальність*. Вона розширює розуміння становища єврейського населення Галичини та особливостей українсько-єврейського співжиття в першій половині XX століття. *Метою* статті є комплексний аналіз єврейського питання у мемуарах Івана Макуха. *Джерелами* дослідження є спогади Івана Макуха [1], Рубена Фана [2], Осипа Назарука [3; 4], Осипа Клодницького [5], матеріали Центрального державного історичного архіву України в м. Львові, Архіву ЗУНР у Римі, а також низка тогочасних періодичних видань.

Дослідження істориків, здебільшого, присвячені його державно-управлінській роботі, громадсько-політичній та краєзнавчій діяльності. Йдеться про праці Ольги Боднар [6], Дмитра Футулуйчука і Степана Сворака [7], Руслана Кульчицького [8].

Основна частина. Цілісне розуміння процесів міжнаціонального співжиття в Галичині потребує аналізу ставлення провідних діячів галицького політикуму до єврейського населення та українсько-єврейських взаємин. Їхня позиція формувалася на основі стратегічного осмислення ідей державотворення в умовах міжнаціонального розмаїття. Польські політичні середовища, користуючись підтримкою частини євреїв Галичини, чисельність яких станом на 1900 р. становила близько 12% (811371 особу), поспідовно здобували перевагу над українським населенням [9, s. 3]. За таких умов окремі українські політичні партії прагнули збільшити політичний вплив,

у тому числі за рахунок підтримки національно орієнтованої частини єврейського населення. З цією метою провідні діячі галицького політикуму розгорнули агітаційну кампанію за політичне порозуміння між українцями та євреями. Особливу активність тут продемонстрували Івана Франко [10], Володимир Охримович [11; 12; 13], О. Назарук [14], Юліян Романчук [15; 16], Михайло Павлик [17] та інші. У своїй діяльності вони переконували як євреїв, так і українців у перевагах від такої співпраці у довготривалій перспективі. Таким чином особливої наукової ваги набуває аналіз діяльності галицьких політиків на шляху до формування підстав та безпосередньої співпраці між українцями та євреями на етапі аквізації державотворчих процесів.

Серед громадсько-політичних діячів Галичини першої половини XX ст. чільне місце займала постать І. Макуха, який впродовж життя був залучений до виконання завдань у різноманітних сферах. Будучи адвокатом за фахом, проявив себе на чолі Української Радикальної Партії як редактор часопису «Громадський голос», посол Галицького крайового сейму, представник Української Національної Ради, секретар внутрішніх справ ЗУНР, почесний член товариства «Просвіта», організатор українських товариств та кооперативів тощо [18, с. 679]. Набутий досвід, сформований на основі активної діяльності серед політичної еліти Галичини, забезпечив формування ним обґрунтованої візії міжнаціональних відносин, зокрема у площині українсько-єврейського співжиття.

І. Макух народився 17 вересня 1872 р. в с. Дорожів (нині Верхній Дорожів Дрогобицького району) Самбірського повіту на Львівщині. З 1882 р. навчався у чотирикласній школі, а 1887 р. вступив до Дрогобицької гімназії [6, с. 172]. Вже на цьому етапі І. Макух у власних спогадах акцентовано звертав увагу на особливостях міжнаціонального співжиття у краї. Однією з причин цього було те, що на зламі століть в Дрогобичі кількість єврейського населення, за різними даними, складала майже 45% (8603 особи) [19, s. 380]. Такий демографічний склад суттєво впливав на динаміку міжнаціональної взаємодії в місті. Незважаючи на це, українська з-поміж інших мов мала відчутну перевагу. «Щодо зовнішньої поведінки учнів між собою, то всі, Українці, Поляки й Жиди поза школою і на перервах та при товариських іграх, говорили між собою українською

мовою», — зазначив І. Макух [1, с. 60]. Негативні зміни відбулися 1891—1892 рр. на тлі зростання польських політичних впливів [1, с. 60].

Міжнаціональне середовище, в якому зростав І. Макух, вплинуло на формування у нього візії щодо єврейського населення та українсько-єврейських взаємин. Зокрема, він пригадував, що «[...] місто Дрогобич справляло враження українсько-єврейського. Великі передмістя були українські, а середмістя було жидівське» [1, с. 60]. Незважаючи на різний соціальний статус, євреї піклувалися, щоб їхні діти мали змогу відвідувати навчальні заклади. «Жидів у місті було дуже багато. Жидівські учні вчилися дуже пильно. Багато їх було дуже інтелігентних також у моїй класі. Це були сини багатих бориславських Жидів», — наголосив І. Макух [1, с. 60].

Що стосувалося дитячого та підліткового дозвілля, то, як зазначав майбутній політик, на жаль, воно виявилось позбавленим спортивно-ігрового орієнтуру. Натомість «традиційною розвагою» були бійки з брикарями-фірманами, які переважно були євреями. Вони забезпечували транспортування товарів з Борислава до Дрогобича. «На Судний День постійно були бійки з Жидами. Розпочиналися киданням каміння на дома молитви, а кінчалися бійками з Жидами», — констатував І. Макух [1, с. 61—62]. Зі спогадів автора можна припустити, що до цього, зазвичай, були залучені польські діти. «З українських учнів мало хто брав участь у таких бійках, а я сам ніколи не ставав до таких диких «завбав», — підсумував політик [1, с. 62].

Перші згадки про Борислав та його економічне піднесення І. Макух нерозривно пов'язував з діяльністю окремих єврейських родин: «Жиди мали тоді у купецтві монополію і заробляли багато» [1, с. 61]. Також він вказував на те, що Борислав став «[...] невичерпною криницею, з якої капіталісти, переважно єврейські, черпали мільйони, а власники ґрунтів, на яких показалася нафта-ропа, наші селяни, продавали ґрунти підприємцям спекулянтам за безцінь у порівнянні до багатства, яке в цих ґрунтах було [...]» [1, с. 61]. Крім цього, І. Макух виокремив окремі заможні єврейські родини Дрогобиччини, зокрема Ґартенбергів, які володіли нерухомістю у престижній частині міста, а також спорудили сиротинець та притулок для літніх людей [1, с. 61].

Йшлося про найвідомішу єврейську родину на чолі з братами Лазарем та Мойсеєм, які зуміли накопичити значні фінансові статки завдяки вдалим інвестиціям у нафтовидобувну промисловість, зокрема на бориславських теренах [20].

З 1895 р. І. Макух продовжив здобувати освіту на правничому факультеті Львівського університету, а 1901 р. розпочав адвокатську практику в Ґорецьких у Львові. Водночас він перебував в лавах Русько-Української радикальної партії та редагував часопис «Громадський голос» (ймовірно між 1901—1906 рр. — Н. В.) [6, с. 172]. Політична активність І. Макуха зумовила активніше зацікавлення позицією єврейського населення в часі виборчих кампаній до представницьких органів влади. Зокрема, він пояснював, що єврейське суспільство поділялося на низку суспільно-політичних рухів. Серед них виокремив сіоністів, які «[...] заступали програму відродження старої єврейської мови і жидівської держави в Палестині, та на фолькістів, які трималися живої жидівської мови (їдиш), розвивали її літературно і при тім виступали проти сіоністичної програми» [1, с. 114]. Окрему увагу І. Макух зосередив на асиміляторах, які ототожнювали себе вже частиною польської нації та «[...] навіть виступали як польські патріоти. Вони, зазвичайно, називалися «Поляками Мойсеєвого віровизнання» [1, с. 114]. І. Макух констатував, що, починаючи з 1861 р., єврейське населення послідовно підтримувало польських кандидатів [1, с. 537]. За таких умов відбувалися виборчі кампанії до Галицького крайового сейму та Державної Ради. Незважаючи на активну протидію з боку польських політичних кіл, національно орієнтовані українські та єврейські кола на виборах 1907 та 1911 рр. підтримали кандидатів один одного [2, с. 55]. Такі дії продемонстрували зближення між українцями та євреями на ґрунті політичного порозуміння [21, с. 1].

Значною проблемою для розвитку українського національно-політичного руху становила деструктивна діяльність так званих «хрунів». Таких осіб І. Макух виокремлював і з-поміж єврейських політичних середовищ: «[...] і серед Жидів були хруні, які за матеріальну користь ішли на мотузку польського діди́ча та повітового старости. Таких називали самі євреї «старостинськими Мошками» [1, с. 114]. Вони також ставали інструмента-

ми політичної боротьби: «[...] таких жидівських хрунів урядовий виборчий комісар нерідко «вибирав» виборцем-електором у менш свідомій українській громаді, коли там не було певнішого сільського хруня» [1, с. 114]. Крім цього, при детальному роз'ясненні процедури виборів та змін 1914 р. до Галицького крайового сейму І. Макух не оминув своєю увагою становища громади в 14 двомандатних виборчих округах, де українське населення поступалося польському та єврейському. Акцент на останньому полягав у можливості їхньої взаємопідтримки на протипагу українським висуванням [22, с. 7].

Новим викликом в українсько-єврейських взаєминах став міжвоєнний етап облаштування світу, зокрема і питання майбутнього статусу українських земель. Попри численні відозви Української Національної Ради, що були покликані заручитись підтримкою єврейського населення краю, з початком польсько-українського протистояння галицькі євреї проголосили нейтралітет [23, арк. 5]. Не мали успіху і спроби українських делегацій залучити на свою сторону і представників американського істеблішменту. Тут доречно згадати про зустріч 11 березня 1921 р. делегатів Українського Національного Союзу з американським президентом Вореном Дж. Гардінгом. На ній представники Східної Галичини звернулися з проханням надати політичну підтримку українському народові [24, арк. 51]. Серед присутніх були й делегати єврейських політичних середовищ, які у своєму меморандумі вказували на протиправні дії поляків щодо юдеїв у Польщі та засвідчили підтримку українцям в питанні політичного статусу Східної Галичини [24, арк. 51]. Зрештою на цій зустрічі американський президент запевнив у прихильності до їхніх національних прагнень: «Питання Східної Галичини досі не було остаточно ніким вирішене і Сполучені Стани без уваги на їх становище до Ліги Народів, будуть мати на увазі бажання східно-галицького громадянства, право на самовизначення, яке не може бути ніколи ніким знасилуване» [24, арк. 51]. Утім, жодних зрушень у цьому напрямку не відбулося.

Поразка національно-визвольних змагань позначилася на міжнаціональних взаєминах в Галичині. Особливо дошкульною для українського та єврейського населення, виявилася діяльність створеного 1924 р. **Корпусу охорони прикордоння**

(**Korpus Ochrony Pogranicza**, далі — **КОП**), спеціальної військової структури Другої Речі Посполитої з метою захисту Східних кордонів держави. Попри артикульовану антирадянську мету створення даної структури, головними завданнями діяльності КОП було перешкоджання нелегальному перетину кордону, боротьба з контрабандою, сприяння у забезпеченні обороноздатності Польщі, зміцнення польського елементу у східних воєводствах [25, с. 162]. Діяльність КОПу І. Макух промовисто назвав «[...] язвою приграничного українського населення» [1, с. 374]. Так, він навів приклад, що мав місце у Чорткові. Вояки КОП переслідували євреї за те, що він завдав тілесних ушкоджень одному з них. У гонитві він втопився у р. Серет. Як відплату вояки КОП почали здійснювати єврейські погроми. Однак за них заступився староста Федорович, внаслідок чого вдалося уникнути протиправних дій щодо євреїв. Самого ж старосту після цього було переведено до Бучача [1, с. 375].

Окремий пласт єврейської тематики у спогадах І. Макуха складають матеріали періоду Другої світової війни, зокрема німецької окупації українських земель. Переслідування та вбивства єврейського населення були узаконені націонал-соціалістичним режимом. Водночас, І. Макух констатував, що фізичне винищення загрожувало усім, в тому числі й українцям, які надавали євреям прихисток. Підставою цьому слугували накази керівництва окупаційної влади. Однак, навіть найвища міра покарання не відвернула українців від допомоги єврейському народу. «Наші люди не боялися цього закону й багато з них перховували Жидів та за те вони нерідко наклали головами: Німці всіх розстрілювали, а між ними навіть розстріляли кількох священників», — зазначав І. Макух [1, с. 506].

Після окупації Правобережної України, за розпорядження Еріха Коха, відбувалося цілеспрямоване винищення єврейського народу. «Їх sukcesивно наперед грабили, потім силою зганяли у гетта, вкінці з гетта партіями нищили як наперед нездатний до праці елемент, а далі всіх Жидів поголовно. Це було щось таке огидне, що мусило викликати обурення кожної морально здорової людини», — констатував І. Макух [1, с. 513]. Фізичне насильство для місцевого населення пояснювалося як необхідний крок через «деструктивну політико-економічну ді-

яльність євреїв», зокрема і на українських землях. Таким чином окупанти прагнули заручитися підтримкою місцевого населення. Однак українці не піддавалися на маніпуляції влади та під ризиком смерті намагалися їй протидіяти. «Нема сумніву, Німці хотіли наперед цим диким і злочинним расизмом викликати антисемітські почуття серед Українців і тим здобути собі на деякий час їх прихильність. Це Німцям не вдалося. Наші розумні селянські провідники завжди повторяли при вістці про масакри Жидів: «Нині Жидами Німці розчиняють, завтра нами замісять», — наголосив політик [1, с. 513].

У 1944 р. І. Макух залишив українські землі та емігрував до м. Галяйн в Австрії. Попри короткий період перебування на еміграції (18 вересня 1946 р. відійшов у засвіти. — Н. В.) за порадою відомого правника Володимира Лисого, який також емігрував до Австрії, він працював над написанням спогадів [1, с. 528—529]. Своєї актуальності не втратили останні рядки у записках І. Макуха: «Я вірю і закликаю вірити всіх Українців, що це пекло, у якому опинилися Україна, не буде вічне. Його завалить наш нарід своїми власними руками» [1, с. 528].

Висновки. Таким чином, аналіз спогадів І. Макуха засвідчив глибоке зацікавлення становищем єврейського населення Галичини. Його оцінки національної, економічної та культурної взаємодії між українцями та євреями вказували на потенційні можливості для конструктивної співпраці між обома народами. Незважаючи на політичну неоднорідність єврейської спільноти, чітко простежувалася її зацікавленість в реалізації ідеї української державності. На такій міжнаціональній солідарності особливий наголос зробив І. Макух при аналізі подій Другої світової війни, беззастережно засудивши фізичне винищення нацистами єврейського народу на окупованих українських землях.

- Макух І. *На народній службі*. Дітройт, 1958. 628 с.
- Фан Р. *Історія Єврейської національної автономії в період Західно-Української Республіки*. Львів, 2019. 272 с.
- Назарук О. Єврейська справа дозріла до поладнання. URL: <https://zbruc.eu/node/90798>. (дата звернення: 02.06.2025).
- Назарук О. Як працюють Жиди. *Громадський голос*. 15 червня 1906. Ч. 39. С. 2.
- Клодницький О. *Друга сторона медалі (Завваги на маргінесі книжки д-ра І. Макуха: «На народній службі» — виданої Українською Вільною Громадою в Америці 1958 р.)*. Чікаго, 1964. 65 с.
- Боднар О. Іван Макух. *Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923. Уряди. Постаті*. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, 2009. С. 172—184.
- Сворах С., Футулуйчук Д. Іван Макух — державний секретар внутрішніх справ ЗУНР. *Вісник Харківського університету внутрішніх справ*. № 4 (55). 2011. С. 72—76.
- Кульчицький Р. *Посольська діяльність Івана Макуха (1908—1914)*. Схід. № 5. 2008. С. 84—91.
- Podręcznik statystyki Galicji wydany przez Krajowe biuro statystyczne pod redakcją dr. Tadeusza Pilata*. Lwów: Z 1 Związkowej drukarni we Lwowie, ul. Lindego L. 4, T. VIII. Część pierwsza. 1908. 184 s.
- Вольдан А., Терпін О. *На перехресних стежках: Іван Франко та єврейське питання у Галичині*. Матеріали наукової конференції у Віденському університеті (24—25 жовтня 2013 року). Київ: Критика, 2016. 184 с.
- Охримович В. Про фальшоване національної статистики при попередних конскрипціях. *Діло*. Ч. 286. 1910. С. 2.
- Охримович В. Про фальшоване національної статистики при попередних конскрипціях (Конець). *Діло*. Ч. 287. 1910. С. 1—2.
- ЦДІА України у Львові*. Ф. 372. Оп. 1. Спр. 7. 28 арк.
- Назарук О. *Робітництво і релігія; ідея-преса-вкладка. Найкоротша історія України: Наука для діячів*. Чікаго, 1926. 30 с.
- Romanczyk J. *Die Ruthenen und ihre gegner in Galizien*. Wien, 1902. 40 s.
- О Виборчу реформу. Свобода. Ч. 48. 1905. С. 1.
- ЦДІА України, м. Львів*. Ф. 663. Оп. 1. Спр. 24. Арк. 1—9.
- Західно-Українська Народна Республіка 1918—1923. Документи і матеріали: у 5-ти томах. Т. 2*. Івано-Франківськ, 2001. 712 с.
- Friedman F. *Dzieje Żydów w Galicji (1772—1914)*. Żydzi w Polsce odrodzonej. Т. 1. Warszawa, 1933. S. 377—412.
- Москалець В. *Нова еліта Дрогобича* URL: https://www.ji.lviv.ua/n71texts/Nova_ekonom_elita.htm?utm_ (дата звернення: 28.06.2025).
- По виборах. *Громадський голос*. 28 червня 1907. Ч. 48. С. 1.
- Макух І. *Новий закон про вибори до Галицького сойму (пояснення із картою округів Східної Галичини)*. Львів, 1914. 56 с.
- Архів ЗУНР у Римі*. Ф. 1. Оп. 27. Спр. 327. 9 арк. URL: <https://zunr.arinsy.com/file-viewer/1862#file-147927> (дата звернення: 23.10.2024).
- Архів ЗУНР у Римі*. Ф. 1. Оп. 27. Спр. 90. 68 арк. URL: <https://zunr.arinsy.com/file-viewer/1625#file-114656> (дата звернення: 20.10.2024).

25. Юрчук Л. Корпус охорони прикордоння Другої Речі Посполитої у Волинському воєводстві: особливості формування (1924—1929 рр.). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія*. № 784. 2014. С. 161—167.

REFERENCES

- Makukh, I. (1958). *In the Service of the People*. Detroit [in Ukrainian].
- Fan, R. (2019). *History of Jewish National Autonomy during the Western Ukrainian People's Republic*. Lviv [in Ukrainian].
- Nazaruk, O. The Jewish Issue Has Ripened for Resolution. Retrieved from: : <https://zbruc.eu/node/90798> (accessed: June 02, 2025) [in Ukrainian].
- Nazaruk, O. (1906, June 15). How the Jews work. *Public Voice*, 39 [in Ukrainian].
- Klodnytskyi, O. (1964). *The Other Side of the Coin (Remarks in the Margins of Dr. I. Makukh's Book In Public Service, Published by the Ukrainian Free Community in America in 1958)*. Chicago [in Ukrainian].
- Bodnar, O. (2009). Ivan Makukh. *Western Ukrainian People's Republic 1918—1923. Governments. Figures*. Lviv: I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies [in Ukrainian].
- Svorak, S., & Futuluichuk, D. (2011). Ivan Makukh — State Secretary of Internal Affairs of the Ukrainian People's Republic. *Bulletin of the Kharkiv University of Internal Affairs*, 4 (55), 72—76 [in Ukrainian].
- Kulchytskyi, R. (2008). *Ambassadorial activities of Ivan Makukh (1908—1914)*. *East*, 5, 33—38 [in Ukrainian].
- (1908). *The Galician Statistics Manual published by the National Statistical Office under the editorship of Dr. Tadeusz Pilat* (Vol. VIII, part one). Lviv: From the 1st Union Printing House in Lviv, Lindego L. 4 str. [in Polish].
- Voldan, A., & Terpitz, O. (2016). *At the Crossroads: Ivan Franko and the Jewish Question in Galicia*. Proceedings of a Scientific Conference at the University of Vienna (October 24—25, 2013). Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
- Okhrymovych, V. (1910). On the falsification of national statistics during previous conscriptions. *Dilo*, 286, 2 [in Ukrainian].
- Okhrymovych, V. (1910). On the falsification of national statistics during previous conscriptions (The end). *Dilo*, 287, 1—2 [in Ukrainian].
- Central State Historical Archives of Ukraine, Lviv*. Fund 372. Inventory 1. File 7 [in Ukrainian].
- Nazaruk, O. (1926). *Labor and religion; idea-press-insert. The shortest history of Ukraine: Science for activists*. Chicago [in Ukrainian].
- Romancyuk, J. (1902). *Die Ruthenen und ihre gegner in Galizien*. Wien [in German].
- (1905). On Electoral Reform. *Svoboda* (Part 48, p. 1) [in Ukrainian].
- Central State Historical Archives of Ukraine, Lviv*. Fund 663. Inventory 1. File 24. Sheets 1—9 [in Ukrainian].
- (2001). *Western Ukrainian People's Republic 1918—1923. Documents and materials: in 5 vol. (Vol. 2)*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
- Friedman, F. (1933). History of the Jews in Galicia (1772—1914). *Jews in Reborn Poland* (Vol. 1, pp. 377—412). Warsaw [in Polish].
- Moskalets, V. *New Elite of Drohobych* Retrieved from: https://www.ji.lviv.ua/n71texts/Nova_ekonom_elita.htm?utm_ (accessed: June 06, 2025) [in Ukrainian].
- (1907, June 28). On the elections. *Public Voice* (Part 48, p. 1) [in Ukrainian].
- Makukh, I. (1914). *New Law on Elections to the Galician Sejm (Explanation with a Map of the Districts of Eastern Galicia)*. Lviv [in Ukrainian].
- Archive of the Western Ukrainian People's Republic in Rome*. Fund 1. Inventory 27. File 327. Retrieved from: <https://zunr.arinsy.com/file-viewer/1862#file-147927> (accessed: October 23, 2024) [in Ukrainian].
- Archive of the Western Ukrainian People's Republic in Rome*. Fund 1. Inventory 27. File 90. Retrieved from: <https://zunr.arinsy.com/file-viewer/1625#file-114656> (accessed: October 20, 2024) [in Ukrainian].
- Yurchuk, L. (2014). The Border Guard Corps of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth in the Volyn Voivodeship: Features of Formation (1924—1929). *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*. *State and Army*, 784, 161—167 [in Ukrainian].